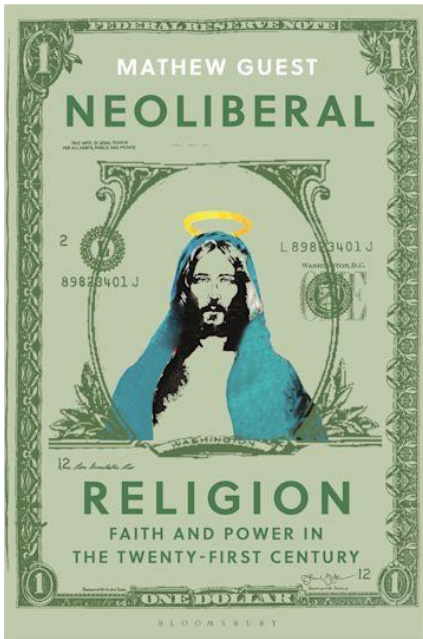

Uusliberalismin ja uskonnon risteysiä

Riku Turpiainen
Helsingin yliopisto

Mathew Guest 2022. *Neoliberal Religion: Faith and Power in the 21. Century.* Bloomsbury, London, 216 s.

Uskontososiologi Mathew Guestin tuore teos *Neoliberal Religion: Faith and Power in the 21. Century* tarjoaa uusia näkökulmia uskonnon ja uusliberalismin tutkimuksen kentälle. Guest pyrkii teoksessaan osoittamaan keskeisiä teemoja uskontososiologialle 2000-luvun uskontokenttää tutkittaessa ja tarkastelee näitä uusliberalismin näkökulmasta. Nimensä mukaisesti teoksen fokuksena on tämän lisäksi vallankäytön eri muodot, joita uusliberaali kulttuuri on synnyttänyt niin uskontojen sisällä kuin niiden ulkopuolellakin.

Guest on rakentanut teoksensa uusliberalismin käsitteen ympärille, jonka hän näkee keskeisenä näkökulmana 21. vuosisadan kulttuurin tulkitsemiselle. Uusliberalismia ei siis teoksessa ymmärretä ainoastaan talouselämän periaatteena vaan ideologiana, joka lävistää kaikki inhimillisen elämän muodot. Guest näkee uusliberalismin aikakauttamme ja kulttuuriamme määrittävänä hegemonisena ilmiönä, jonka taloustieteestä lähtöisin olevat periaatteet ovat synnyttäneet kaikkeen toimintaan vaikuttavia kulttuurisia oletuksia. Näitä ovat oletus yksilön ensisijaisuudesta ryhmään nähden, oletus kilpailusta parhaana arvon määrittäjänä sekä tapa tuottaa kulttuurisia objekteja. Näiden alun perin taloustieteen piirissä syntyneiden ajatusten Guest näkee nousseen keskeiseen asemaan myös uskontojen kohdalla. Teoksen tavoitteena ei

ole tarkastella miten eri uskontoperinteet ja -ryhmät ovat uusliberalismiin suhtautuneet vaan mieltä minkälaisia uusia ilmenemismuotoja ja merkityksiä uskonto saa näiden oletusten lävistämässä ympäristössä.

Guest on paikantanut viisi kulttuurista voimaa, joiden kohdalla hän näkee uusliberaalin ajattelun saavan selkeimmin sijaa. Näiden varaan kirjan luvut rakentuvat. Samalla rinnalla kulkevat pohdinnat vallankäytöstä sen eri muodoissa. Teoksessa käsitellyt ilmiöt ovat markkinoituminen, populismi, tiedon horjumisen eli totuuden jälkeinen tieto, turvallistuminen sekä yrittäjämäinen suhtautuminen minuuteen. Näiden lisäksi omissa luvuissaan käsitellään niin uskontoja kuin sekularismia vallan näkökulmasta. Guest näkee uskonnot yhtenä yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden ylläpitäjänä niiden vahvistaessa eri eturyhmien asemaa marginaalien kustannuksella, muuan muassa sukupuoleen ja ulkonäköön liittyen. Samalla tavoin hänen mukaansa toimii kuitenkin myös sekularismi, joka näennäisestä neutraaliudesta huolimatta päättyy rajoittamaan ihmisten elämäntapoja omien tavoitteidensa kautta, erityisesti uskonnollisten vähemmistöjen kohdalla. Teos päättyy Guestin pohdintoihin uskontososiologiiden velvollisuudesta paljastaa vallankäytön eri muotoja, josta seuraa kehoitus pyrkiä eroon tutkijoiden täydestä eettisestä neutraaliudesta. Vaikka tutkimusta tehdessä tutkijan ennako-oletukset ja asenteet tulee tehdä mahdollisimman läpinäkyviksi, tutkijat voivat hyödyntää tuloksiaan vallan väärinkäytön ja epätasa-arvon kitkemiseksi.

Neoliberal Religion avaa monipuolisia näköaloja 21. vuosisadan kulttuuriin ja auttaa lukijaa huomaamaan uusliberalismin hienovaraisiakin seurauksia tälle ajalle. Populismiin ja tiedon horjumiseen keskittyvissä luvuissa käsitellään muun muassa strategista orientoitumista valtaa kohtaan, jonka Guest näkee uusliberaalin kulttuurin seurauksena. Tällaisen strategisen mielenlaadun yleistymisen myötä vihamielisyys, kilpailullisuus sekä häikäilemättömyys ovat lisääntyneet kilpailuetua tavoiteltaessa. Valta-asemaan pyrkiessään niin uskonnolliset kuin muutkin ryhmät ovat valmiita taipumaan omien eettisten periaatteidensa edessä. Vaihtoehtoisista toituksista tulee tällöin osa toiminnan repertuaaria, ja ryhmät sitoutuvat vahvoilta hahmoilta saatuun tukeen. Esimerkkinä Guest käyttää muun muassa Yhdysvaltain evankelikaaleja, jotka vuoden 2016 presidentinvaalien aikana asettuivat tukemaan Trumpia häneen liitetyistä ongelmista huolimatta. Vaikka Trumpin käytös aiheuttikin osalle evankelikaaleista eettisiä ongelmia, lupaus hänen tuellaan saadusta vallasta sai ryhmät taipumaan omien periaatteidensa edessä. Toisaalta uskonnon ja vallan suhde on uusliberaalissa kulttuurissa toiminut Guestin mukaan myös toisin päin. Tästä esimerkkinä toimii Turkki ja APK-puolueen valtaannousu, jonka taustalla vaikutti Erdoganin kyky kanavoida muslimien äännet itselleen toisten puolueiden kampanjoissa sekularismin puolesta. Uskonto toimii Erdoganin populistisessa politiikassa symbolisena resurssina, joka tuo toiminnalle legitimitettä ja luo käsityksen yhteisestä identiteetistä. Samalla sitoutuminen uusliberalismin periaatteisiin on tuonut puolueelle länsimaiden tukea.

Toinen Guestin esittelemä uusliberaalin ajattelun periaate on yksilön toimijuuden korottaminen rakenteellisten tekijöiden kustannuksella. Tällaisessa ns. anti-strukturalistisessa ajattelutavassa yhteiskunnallisten rakenteiden merkitystä kyseenalaistetaan todettaessa yksilön olevan vapaa toimimaan haluamallaan tavalla. Samanlainen yksilön toimijuutta korostava ajattelutapa on havaittavissa myös uskonnollisten ryhmien parissa. Kohdistuen huomionsa jälleen Yhdysvaltain evankelikaalien pariin Guest tarkastelee näiden ryhmien tapaa syyllistää mustaa väestönosaa omista ongelmistaan. Kristillisen yhtenäisyyden ideaalin edessä valtion rakenteellista rasismia ei suostuta näkemään, vaan ongelmat paikannetaan yksilötasolle ihmisten huonoista valinnoista johtuviksi. Tämä taas edistää rasistista rodullistamista pönkittäen etuoikeutetun väestön kokemusta omasta vallastaan. Sama yksilön toimijuutta korostava ajattelutapa

on esillä myös yrittäjämäistä minuutta koskevassa luvussa. Guest esittelee erityisesti Yhdysvaltain megakirkkojen parissa tehtyä teologiaa, jossa korostetaan yksilöiden omaa panosta elämänsä suunnan määrittäjänä. Uusliberaalista talousajattelusta lainattu kasvun ihanne, kunnianhimo ja pragmaattisuus nähdään hyvän elämän keskeisinä palasina. Oikealla asenteella ajatellaan olevan päärooli niin ihmisen hengellisen kuin muunkin elämän onnistumiselle. Tällaiset seurakunnat tarjoavat seuraajilleen populaaripsykologian sävyttämää opetusta, jonka lupauksena tarjotaan henkilökohtaista menestystä ja kukoistamista maan päällä. Fokus on siis yksilöissä itsessään rakenteellisten kysymysten sijasta.

Kuten käyttämäni esimerkeistä huomaa, teoksen yhtenä ongelmana on sen keskittyminen Yhdysvaltojen ja erityisesti yhdysvaltalaisten evankelikaalien kontekstiin. Guest kertoo alkuperäisen suunnitelmansa olleen kirjoittaa teos evankelikaalisesta kristillisyydestä, joten tämä painotus ei sinänsä ole yllätys. Toisaalta kyseiset ryhmät ovat olleet uskonnollisista liikkeistä aktiivisimpia omaksumaan uusliberaaleja ajatuksia osaksi toimintaansa, joten niiden painottuminen tapausesimerkeissä on ymmärrettävää. Samalla Guest kuitenkin korostaa uusliberaalin ajattelun olevan globaali ilmiö ja heijastuvan uskontoihin ympäri maailmaa. Yksittäisiä viittauksia lukuun ottamatta teoksen fokus pyörii silti länsimaiden ympärillä.

Teoksen toiseksi kompastuskiveksi muodostuu sen vähäinen sivumäärä yhdistettynä tavoitteeseen muodostaa kokonaisvaltainen kuva uusliberaalista yhteiskunnallisesta kentästä 21. vuosisadalla. Teos esittelee mielenkiintoisia näkökulmia ja kiinnittää huomioita aikakauden keskeisiin ilmiöihin uskonnon ja vallankäytön kannalta, mutta usein aiheiden käsittely jää pintatasolle. Tällöin niiden asettuminen teoksen kokonaiskuvaan jää ajoittain epäselväksi. Esimerkiksi turvallisuuspolitiikan suhde uusliberalismiin jäi itselleni aihetta entuudestaan tunte mattomana lukijana hämäräksi. Teos kyllä kuvaa onnistuneesti turvallistumista ja sen yhteyttä esimerkiksi muslimien toiminnanvapauden rajoittamiseen, mutta näiden yhteyttä uusliberaaliin ajatteluun ei perustella kattavasti.

Neoliberal religion ei ole johdanto uusliberalismin ja uskonnon suhdetta käsittelevään tutkimukseen, mutta sopii yleistajuisuutensa puolesta aihetta tuntemattomallekin lukijalle. Samalla teos tarjoaa uusia näkökulmia myös aiheeseen paremmin perehtyneille. Uskonnon markkinointumisesta kiinnostuneen lukijan kannattaa kuitenkin hakeutua toisten teosten pariin, joista esimerkiksi François Gauthierin ja Tuomas Martikaisen toimittama *The Marketization of Religion* (2020) tarjoaa hyvän johdatuksen aiheeseen. Vaikka Guest käsittelee teoksensa alussa uskonnon markkinointumista koskevaa tutkimusta, sen fokus on kuitenkin muualla, uusliberalismin ja uskonnon hienovaraisemmissa yhteyksissä. Teoksessa käsitellyt teemat eivät kuitenkaan sovellu ainoastaan uskonnon pariin, joten teosta voi suositella kenelle tahansa 21. vuosisadan uusliberaalista yhteiskunnallisesta ilmapiiristä kiinnostuneelle lukijalle.